

Андрій Кобетяк,
д-р політ. наук, доц.,
Євгенія Рокитенець,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
(м. Житомир, Україна)

ФЕЙКИ ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

У сучасному інформаційному суспільстві засоби масової інформації відіграють визначальну роль у формуванні громадської думки. Завдяки стрімкому розвитку інтернету та соціальних мереж інформація поширюється миттєво, охоплюючи широку аудиторію та впливаючи на політичні, соціальні й культурні процеси. Водночас поряд із достовірними повідомленнями активно поширюються фейки та дезінформація, що становить серйозну загрозу для об'єктивного сприйняття реальності та стабільності суспільства.

Актуальність цієї проблематики зумовлена тим, що інформаційний простір перетворився на важливу складову сучасних конфліктів, де боротьба ведеться не лише за території, а й за свідомість людей. У таких умовах дослідження впливу фейків і дезінформації на громадську думку є важливим як у теоретичному, так і в практичному вимірах.

Фейк – це неправдива або частково спотворена інформація, створена з метою введення в оману. Дезінформація, своєю чергою, є цілеспрямованим і системним поширенням неправдивих відомостей для досягнення політичних, економічних або соціальних цілей.

На відміну від випадкових помилок або неточностей, дезінформація має стратегічний характер і часто використовується як інструмент впливу на масову свідомість. Як зазначає Волтер Ліппман, «ми реагуємо не на реальний світ, а на картини в нашій голові» [2, с. 25]. Це підкреслює важливість інформаційних образів, які формуються під впливом медіа та можуть бути спотворені через фейки.

Фейки можуть набувати різних форм: вигадані новини, маніпулятивні заголовки, вирвані з контексту факти, змонтовані фото та відео. У сучасному цифровому середовищі їх створення та поширення значно спрощується, що ускладнює їх своєчасне виявлення.

Основною особливістю фейків є їхня здатність викликати сильні емоції – страх, обурення, паніку або ненависть. Саме емоційний компонент є ключовим чинником їх швидкого поширення, особливо в соціальних мережах.

Алгоритми цифрових платформ сприяють поширенню контенту, який викликає найбільшу реакцію користувачів. У результаті фейкові новини часто отримують більший резонанс, ніж перевірена інформація. Як наголошує Касс Санстейн, «інформаційні «бульбашки» та «ехо-камери» посилюють поляризацію суспільства» [3, с. 89].

Це означає, що люди схильні сприймати лише ту інформацію, яка підтверджує їхні попередні переконання, що робить їх більш вразливими до маніпуляцій. Таким чином, дезінформація не лише викривляє факти, а й змінює структуру суспільного сприйняття реальності.

Соціальні мережі стали ключовим каналом поширення інформації у XXI столітті. Вони забезпечують швидкість, доступність і масштабованість комунікації, але водночас створюють сприятливі умови для поширення дезінформації.

Особливістю соціальних мереж є відсутність жорсткого редакційного контролю, що дозволяє будь-якому користувачеві виступати джерелом інформації. Це підвищує ризик поширення недостовірних даних. Крім того, використання ботів і фейкових акаунтів дозволяє штучно підвищувати популярність певних повідомлень, формуючи ілюзію їхньої достовірності.

У таких умовах відбувається трансформація традиційних механізмів формування громадської думки: замість авторитетних джерел дедалі більшу роль відіграють неформальні канали комунікації.

В умовах війни дезінформація набуває особливої небезпеки, оскільки використовується як інструмент інформаційно-психологічного впливу. Вона спрямована на деморалізацію населення, створення панічних настроїв, подрив довіри до державних інституцій та дестабілізацію суспільства.

Інформаційний простір у таких умовах перетворюється на поле боротьби, де ключовим ресурсом є не лише факти, а й інтерпретації подій. Поширення фейків може впливати на прийняття політичних рішень, поведінку громадян і навіть на перебіг воєнних дій.

Для України ця проблема є особливо актуальною, оскільки інформаційна війна є складовою ширшого геополітичного протистояння. Протидія фейкам і дезінформації потребує комплексного підходу, що включає як інституційні, так і індивідуальні механізми. По-перше, важливим є розвиток медіаграмотності населення. Громадяни повинні вміти критично оцінювати інформацію, перевіряти джерела та розпізнавати маніпуляції. По-друге, необхідне підвищення відповідальності медіа та цифрових платформ за поширюваний контент. Це передбачає впровадження механізмів перевірки фактів (fact-checking) і боротьби з бот-мережами. По-третє, важливу роль відіграє державна політика у сфері інформаційної безпеки, спрямована на захист інформаційного простору та протидію зовнішнім інформаційним впливам [1, с. 47].

Підсумовуючи зазначимо, фейки та дезінформація є потужним фактором формування громадської думки в сучасному інформаційному суспільстві. Вони здатні не лише спотворювати реальність, але й впливати на політичні процеси, соціальну стабільність і поведінку громадян. Умови цифровізації та розвитку соціальних мереж значно посилили їхній вплив, зробивши інформаційний простір більш вразливим до маніпуляцій. Особливо небезпечною дезінформація є в умовах війни, коли вона використовується як інструмент психологічного впливу. Ефективна протидія цьому явищу можлива лише за умови поєднання розвитку критичного мислення, відповідальної медіаполітики та державних заходів у сфері інформаційної безпеки.

Список використаних джерел

1. Ратушна Т. В. Фейки та дезінформація в соціальних мережах під час війни: ризики для українського суспільства. *Грані*. 2025. № 1. С. 45-52. <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/2208>
2. Lippmann W. *Public Opinion*. New York : Harcourt, Brace and Company, 1922. 427 p.
3. Sunstein C. R. *Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton : Princeton University Press, 2017. 320 p.